

De nasjonale minoritetene Jødene, kvenene, rom, romanifolket, skogfinnene

Av Hilde Holmesland

Bibliotek-
utredningen

2005 – 2006

de nasjonale minoritetene

jødene, kvenene, rom, romanifolket, skogfinnene

nasjonale minoriteter i Norge

Nasjonale minoriteter er minoritetsgrupper med langvarig tilknytning til landet. I Norge er jøder, kvener, rom (sigøynere), romanifolket (taterne/de reisende) og skogfinnene anerkjent som nasjonale minoriteter. Bosettingen og historien til kvenene og skogfinnene i Norge er et resultat av stor utvandring fra de gamle jordbruksbygdene i Finland og Nord-Sverige. Denne utvandringen begynte på 1500-tallet og skjedde over flere hundre år. De fleste kvenene bor i Finnmark og Nord-Troms, mens skogfinnene har tilknytning til Finnskogen og skogene på Østlandet. Blant kvenene er det en god del som snakker kvensk/finsk, mens skogfinnene i dag bruker norsk. Den første dokumentasjonen om rom/romanifolket i Norden er fra 1505. I kildene fra 1600- og 1700-tallet er det vanskelig å skille mellom rom og romanifolket. Begge gruppene har tradisjonelt hatt et reisende levesett. Mens romanifolket bor spredt over hele landet, bor de fleste rom i Oslo-området. I Norge kalles språket til rom romanes, mens romanifolkets språk kalles romani. Jødene er både en nasjonal og en religiøs minoritet. Forbudet mot at jøder fikk bosette seg i landet ble først opphevet i 1851. I folkerettslig forstand er også samene en nasjonal minoritet, men dette har mindre praktisk betydning fordi politikken overfor samene tar utgangspunkt i deres stilling som urfolk.

"Kulturarven til dei nasjonale minoritetane er ein del av kulturarven i Noreg. Norske styresmakter har såleis eit særskilt ansvar for å ta vare på kulturarven og dei kulturelle tradisjonane til minoritetane. Ved å ratifisere Rammekonvensjonen om vern av nasjonale minoritetar og Den europeiske pakta om regions- eller minoritetsspråk, har staten teke på seg eit spesielt ansvar for å støtte tiltak med sikte på å ta vare på, styrkje og vidareutvikle kulturen til dei nasjonale minoritetane og minoritetsspråka kvensk/finsk, romanes og romani. Det er òg mogleg å sjå på slike tiltak som ein kompensasjon for den fornorskingspolitikken som blei ført tidlegare." • St.meld. nr. 15 (2000-2001) Nasjonale minoritetar i Noreg

minoritetsvernet

Norge har ratifisert de to viktigste internasjonale politiske dokumentene i forhold til nasjonale minoriteter; Europarådets pakt for regions- eller minoritetsspråk og Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter. Norge har dermed påtatt seg et spesielt ansvar for å støtte tiltak som skal ta vare på, styrke og videreutvikle kulturen til de nasjonale minoritetene og minoritetsspråkene kvensk/finsk, romani og romanes. Det internasjonale minoritetsvernet bygger på ikke-diskrimineringsprinsippet og prinsippet om likebehandling.

Europarådets pakt for regions- eller minoritetsspråk

Europarådets pakt for regions- eller minoritetsspråk, Minoritetsspråkpakten, slår fast at vern om minoritetsspråkene og andre historiske språk bidrar til å holde oppe og utvikle kulturell rikdom og tradisjoner i Europa. Regions- eller minoritetsspråk defineres som språk som tradisjonelt er brukt innen et territorium i en stat, av en gruppe statsborgere som er i mindretall. Språket må være ulikt det eller de offisielle språkene i staten. Minoritetsspråkpakten pålegger statene å sette i verk særskilte tiltak for å verne, styrke og videreutvikle minoritetsspråkene, og å legge forholdene til rette for undervisning og læring. Samisk, kvensk/finsk, romanes og romani er minoritetsspråk i Norge. Norge undertegnet Minoritetsspråkpakten i 1992, den trådte i kraft i 1998.

Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter

Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter, Rammekonvensjonen, inneholder dels minimumsnormer for statenes politikk overfor nasjonale minoriteter, dels mål statene forplikter seg til å arbeide for å nå. Statene skal legge forholdene til rette for at personer som hører til nasjonale minoriteter skal kunne gi uttrykk for, holde oppe og utvikle sin identitet, sitt språk og sin kultur, og legge til rette for at personer som tilhører nasjonale minoriteter skal kunne ta aktivt del i alle deler av samfunnslivet, særlig i beslutningsprosesser som angår dem spesielt. Rammekonvensjonen pålegger statene å fremme både formell og reell likestilling mellom minoritetene og flertallsbefolkningen. For å fremme reell likestilling, kan det være nødvendig å gjennomføre særlige tiltak for å bedre situasjonen for en minoritetsgruppe. Slike tiltak regnes ikke som diskriminerende i forhold til andre grupper. Rom, romanifolket, kvener, skogfinner og jøder er nasjonale minoriteter i Norge. Rammekonvensjonen ble ratifisert i 1999.

minstekrav

De internasjonale menneskerettighetene er minimumsstandarder. Det er bred politisk enighet om at Norge bør yte mer enn minstekravene. I St.meld. nr. 21 (1999-2000) Menneskeverd i sentrum - Handlingsplan for menneskerettigheter heter det: "På mange områder der individers interesser står mot myndighetenes, mener

Regjeringen at man ikke bør nøye seg med å legge seg så tett som mulig opp mot minstekravene. Norges internasjonale rolle tilsier at myndighetene på mange områder yter mer på det nasjonale planet enn det som umiddelbart følger av de internasjonale bestemmelsene."

ansvar

Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) har ansvaret for samordning av den statlige politikken overfor de nasjonale minoritetene, men her som på alle fagområder gjelder prinsippet for sektoransvar som f.eks. kultur, utdanning og helse. Kommuner og fylkeskommuner har samme plikt som staten til å være med på å oppfylle de minoritetspolitiske forpliktelsene Norge har påtatt seg. Det samme gjelder fristilte statlige institusjoner.

minoritetspolitikk og kulturpolitikk - og abm

Kultur og språk står sentralt i minoritetsrettighetene. Etter at Norge ratifiserte Minoritetsspråkpakten og Rammekonvensjonen, er de nasjonale minoritetenes kulturelle og språklige rettigheter og ansvaret for å følge dem opp, nedfelt i en rekke nasjonale dokumenter.

Arkivene, bibliotekene og museene er tillagt helt sentrale roller i oppfølgingen og realiseringen av forpliktelsene i Minoritetsspråkpakten og Rammekonvensjonen. Det er interessant å merke seg den tette sammenhengen mellom St.meld. nr. 22 (1999-2000) Kjelder til kunnskap og oppleving, abm-meldingen, og St.meld. nr. 15 (2000-2001) Nasjonale minoriteter i Noreg - Om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar.

Kulturdepartementet la fram abm-meldingen i desember 1999, noen måneder etter at Rammekonvensjonen ble ratifisert og året etter at Minoritetsspråkpakten ble gjort gjeldende. I meldingen fulgte departementet raskt opp de kultur- og minoritetspolitiske rettighetene og forpliktelsene og understreker spesielt arkivenes, bibliotekenes og museenes rolle og ansvar for å avspeile et historisk og kulturelt mangfold, særlig i forhold til de nasjonale minoritetene.

Året etter la Kommunal- og regionaldepartementet fram St.meld. nr. 15 Nasjonale minoriteter i Noreg - den første helhetlige gjennomgangen av prinsippene som skal ligge til grunn for statens politikk overfor de nasjonale minoritetene. Også i denne meldingen understrekes arkivenes, bibliotekenes og museenes rolle i forhold til de nasjonale minoritetene, idet denne meldingen gjentar og opprettholder målsettingene fra St.meld. 22. Begge stortingsmeldingene har et kapittel om nasjonale minoriteter og arkiv, bibliotek og museer, og innholdet er nærmest identisk.

Begge stortingsmeldingene peker det på at kulturinstitusjonene i dag primært representerer majoritetssamfunnet, mens tjenester og materiale i forhold til etniske minoriteter - spesielt de nasjonale minoritetene - er dårlig representert. Ut fra dette konkluderer meldingene med at det derfor er behov for en ekstra innsats på dette feltet - særlig i arkivene, bibliotekene og museene.

"Det er avgjerande at dei aktuelle institusjonane har eller kan skaffa til vegar materiale og tenester som er relevante for dei einskilde brukarane. Det er viktig at ulike grupper i det tilbodet institusjonane kan gje, vil kunna oppleva og oppdaga kulturelle særdrag som dei sjølv kan identifisera seg med. Det er på det reine at dei fleste institusjonane og det materialet dei forvaltar, i dominerande grad representerer ulike sider ved det norske majoritetssamfunnet. Det fleirkulturelle etniske innslaget er i dag heller dårleg representert, ikkje minst gjeld det nasjonale minoritetar som kvenar, skogfinnar, rom (sigøyningar), romanifolket (tatarar/dei reisande) eller jødar, og innvandrargrupper. (...) Alt i alt er det likevel trong for ekstra satsing for å gje mangfaldet i kulturbakgrunn i det moderne norske samfunnet ein tydelegare plass i arkiv, bibliotek og museum." • St.meld. nr. 22 (1999-2000) Kjelder til kunnskap og oppleving

St.meld. nr. 48 (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot 2014, kulturmeldingen, viderefører intensjonene fra St.meld. nr. 21. I denne meldingen går departementet noe nærmere inn på hvordan nasjonsbyggingens ide om en felles, nasjonal kulturarv har dominert kulturpolitikken og kulturinstitusjonene fram til i dag, men at disse forestillingene nå endrer seg.

"Tradisjonelle førestellingar om det norske og nasjonal identitet er i endring. På eit grunnleggjande plan utfordrar denne situasjonen sentrale premissar for kulturpolitikken. Heilt fram til i dag har den norske kulturpolitikken og dei norske kulturinstitusjonane i høg grad vore tufta på det som kan kallast eit nasjonalt prosjekt. Dei fleste større kulturinstitusjonane vart etablerte med tilvising til nasjonal ideologi og sjølvforståing. Somme av dei sentrale premissane har vore at vi alle tek del i ein felles, nasjonal kulturarv, og at ei av dei viktigaste oppgåvene i kulturpolitikken har vore å styrkja denne nasjonale felleskulturen. Denne forståinga har vore rådande heilt til i dag." • St.meld. nr. 48 (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot 2014

Etter krigen har de internasjonale ideologiske strømningene sakte men sikkert svingt i liberal retning i minoritetspolitikken. Det er nå et grunnleggende kulturpolitisk prinsipp at minoritetene har rett til og muligheter for å opprettholde og videreutvikle sine språk og kulturer - språk og kulturer som skiller seg fra majoritetsbefolkningens.

"Etnisk og kulturelt mangfold er ikkje eit nytt fenomen i noregshistoria. Noreg har alltid vore eit fleiretnisk samfunn, med etniske norske nordmenn, eit samisk urfolk og ulike nasjonale minoritetar (jødar, kvenar, rom, romani-folket og skogfinnar) med meir enn ei hundre år lang historie i Noreg. Det er eit grunnleggjande kulturpolitisk prinsipp at dei ulike minoritetane skal ha rett til og høve til å halda fast ved og vidareutvikla eige språk og eigen kultur. Gjennom ratifisering av Europarådets pakt for vern av regions- eller minoritetsspråk har Noreg forplikta seg til å setja i verk særskilde tiltak for å verna og styrkja samisk, kvensk, romanes og romani." • St.meld. nr. 48 (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot 2014

"Dei nasjonale minoritetane i Noreg, jødar, kvener, rom (sigøynarar), romanifolket (taterane/dei reisande) og skogfinnar, har ein kultur som skil dei frå majoritetsfolkegruppa. Gjennom ratifiseringa av Europarådet sin rammekonvensjon for vern av nasjonale minoritetar har Noreg også eit ansvar for å fremja dei vilkåra som er naudsynte for at personar som høyrer til nasjonale minoritetar, kan ta vare på og utvikla kulturen sin og bevare dei grunnleggjande delane av identiteten sin." • St.meld. nr. 48 (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot 2014

fornorskningspolitikken

Alle de nasjonale minoritetene har langvarig tilknytning til Norge, men de representerer også ulike internasjonale fellesskap. Før gruppene kom til Norge holdt de til i andre områder i verden, og har dermed historiske røtter også utenfor landet. Tilknytningen til et fellesskap utenfor Norge virket politisk negativt, gruppene ble oppfattet som "innvandrere" med annenrangs rett til å bo i landet, til tross for at de fleste var norske statsborgere.

Assimilasjonspolitikken var rådende politikk i store deler av Europa og i Nord-Amerika. I Norge varte denne politikken i alle fall fram til andre verdenskrig, noe som er lenger enn i de fleste andre land. Dette kan ha sammenheng med at Norge var en relativt ung nasjonalstat. Utviklingen fram mot selvstendighet gjennom 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet førte med seg sterke nasjonalistiske strømdrag som var dypt rotfestet i det norske samfunnet. Forutsetningen for nasjonsbyggingen var én kultur, ett språk og ett folk. Nasjonalismen og nasjonalstatsideologien gav dermed ikke rom for minoriteter. Alle grupper utenom "det nasjonsbærende folket" ble oppfattet som "fremmede".

Selv om assimilasjonspolitikken overfor alle de nasjonale minoritetene må kunne karakteriseres som streng, var politikken ikke lik. Et spesielt trekk ved kvenene og skogfinnene var at de var grenseminoriteter, noe man mente innebar utenriks- og sikkerhetspolitiske implikasjoner, en skjebne de har delt med mange nasjonale minoriteter i Europa og ellers i verden. Overfor kvenene og skogfinnene var det først og fremst kulturpolitisk virkemidler som ble tatt i bruk. Kjerneaktiviteten var hele tiden fornorskingsarbeidet i skolen. Verst var jordsalgsloven og jordsalgsreglementet av 1902, som sa at salg av jord bare måtte skje til norske statsborgere som kunne snakke, lese og skrive det norske språket, og som brukte dette til daglig. Dette kan være noe av bakgrunnen for at samiske og kvenske familier tok norske slektsnavn. Denne politikken medvirket dermed til den tilbakegangen kvensk kultur har opplevd i de siste par generasjonene.

Jødene, rom og romanifolket ble i perioder utsatt for en hardere politikk. Blant tiltakene var utestenging fra landet, regulær forfølgning og forsøk på utrydding. Steriliseringen av personer fra romanifolket og den stramme innvandringspolitikken Norge førte overfor rom og jøder i mellomkrigstiden, kan sees som uttrykk for dette. Så sent som i mellomkrigstiden, voterte et norsk kommunestyre over et forslag om forfølgning og skyting av "omstreiferne" i bygda.

noen historiske fellestrekk

Som minoriteter har gruppene noen historiske fellestrekk. Alle fem har vært lenge i Norge. Kvenene, romanifolket og skogfinnene begynte å komme tidlig på 1500-tallet, mens jødene og rom kom på midten av 1800-tallet. De her et historisk og delvis et kulturelt og språklig fellesskap utenfor Norge; kvenene og skogfinnene i Sverige og Finland, jødene, rom og romanifolket over store deler av verden.

I Norge har de nasjonale minoritetene alltid vært meget små med kulturer og språk som har vært annerledes enn majoritetsbefolkningens. Gruppene har sjelden vært viet noen positiv interesse fra storsamfunnets side, snarere tvert i mot. I de fleste kilder og "eldre" litteratur er minoritetene nesten utelukkende beskrevet negativt og utenfra og som oftest i relasjon til majoritetssamfunnet. Konsekvensen er at det i dag er svært mangelfulle kunnskaper om de fem minoritetenes historie og kultur i Norge. Dette er nå så smått i ferd med å endre seg i positiv retning.

Fornorskningspolitikken rammet også språkene hardt. I arbeidet med vern av minoritetsrettigheter og minoritetskulturer inngår språkvern ofte som et sentralt element. Minoritetsspråkpakten har som mål å verne og utvikle minoritetsspråkene, og virkemidlene er positiv diskriminering og kollektive rettigheter. I Norge er Minoritetsspråkpakten gjort gjeldende for samisk, kvensk/finsk, romani og romanes.

Mange kvener bruker kvensk/finsk. Kvensk har i 2005 fått status som eget språk, men er per i dag ikke et normert skriftspråk. Det gis tilbud om finskspråklig undervisning i skolen. Romanes og romani tilhører språkgruppen romani, eller romani chib, som brukes over hele Europa og av utvandrere til Australia og Amerika. De fleste rom i Norge bruker romanes. Det er uklart hvor mange av romanifolket som bruker norsk romani, som er nær beslektet

med svensk romani. Selv om det finnes noen få ordlister, er norsk romani fortsatt et muntlig språk. Internasjonalt arbeides det med å normere romanispråkene til skriftspråk. De fleste jødene får opplæring i hebraisk, mens jiddish er det få som bruker i Norge i dag. Skogfinnene bruker ikke lenger finsk.

Fornorskningspolitikken har fått katastrofale konsekvenser for de nasjonale minoritetenes materielle og immaterielle kulturarv. Marginaliseringen og usynliggjøringen har rammet de fem folkegruppene kultur, historie og språk hardt, tapene er store. I et historisk perspektiv står derfor de nasjonale minoritetene i en særstilling - sammen med samene. Kunnskaper om fornorskningspolitikken og dens konsekvenser er viktige for å forstå rettighetene og forpliktelsene som følger av Rammekonvensjonen og Minoritetsspråkpakten. Når staten nå har påtatt seg et spesielt ansvar for å støtte tiltak og legge til rette for at minoritetene kan ta vare på og videreutvikle sine kulturer og språk, er det mulig å se på "slike tiltak som ein kompensasjon for den fornorskningspolitikken som blei ført tidlegare." I dag arbeider alle de nasjonale minoritetene og deres organisasjoner med revitalisering av egen kultur.

arkivene, bibliotekene og museene

Fornorskningspolitikken har ført til at majoritetssamfunnet har lite kunnskaper om de nasjonale minoritetenes kultur og historie i Norge. I tillegg har denne politikken vært såvidt lite synlig i det offentlige rom, at mange fortsatt ikke har kjennskap til hvordan den har rammet minoritetene og hvilke konsekvenser den har fått.

Etablert på nasjonsbyggingens ideer om én felles nasjonal kultur, har arkivene, bibliotekene og museene gjennom seleksjon valgt bort minoritetenes kulturer og historie og dermed bidratt til å marginalisere og usynliggjøre det kulturelle mangfoldet som har eksistert i Norge i flere hundre år.

"Å velja ut inneber òg å velja bort; ein avgjer kva røyster som skal få sleppa til, kva røyster som må finna seg i å verta tagale i den historiske songen. Det er difor ei stendig fagleg og kulturpolitisk utfordring å arbeida for at den seleksjonen som institusjonane samla sett står føre, gjev eit så dekkjande og balansert bilete som råd er av det mangfaldet som kan seiast å utgjera norsk samfunnsliv opp gjennom tidene."

• St.meld. nr. 22 (1999-2000) Kjelder til kunnskap og oppleving

Arkivene, bibliotekene og museene er generelt tillagt en rekke roller, oppgaver og forventninger. De skal være samfunnsinstitusjoner og kulturinstitusjoner, dialoginstitusjoner og møteplasser, historiefortellere og kollektiv hukommelse, og de er "informasjons-, dokumentasjons- og kunnskapsbanker som skal tena eit kontinuerleg demokratiprojekt." (St.meld. nr. 22). Abm-institusjonene finnes over hele landet og når de fleste målgrupper. Som etablerte kulturinstitusjoner med høy faglig kompetanse, burde de ha spesielt gode forutsetninger for å synliggjøre og inkludere de nasjonale minoritetene, og ta sin del av ansvaret for å realisere de kulturpolitiske forpliktelsene som følger av Rammekonvensjonen og Minoritetsspråkpakten.

Arkivene, bibliotekene og museene bør spesielt arbeide i forhold til to hovedområder:

- Legge forholdene til rette for at de nasjonale minoritetene selv kan skaffe og produsere kunnskaper om seg selv, slik at de kan bevare, utvikle og uttrykke sine kulturer.
- Produsere og formidle kunnskaper om minoritetene, og bidra til at alle får bedre kunnskaper om de nasjonale minoritetene.

Dette er komplekse områder med mange utfordringer og muligheter. Ikke minst er det en rekke utfordringer knyttet til konsekvensene av fornorskningspolitikken; på den ene siden marginalisering og tap av kultur, språk og historie, på den andre siden majoritetssamfunnets mangel på kunnskaper. For å kunne håndtere dette på en god måte, må det satses på økt kompetanse og kunnskaper til de ansatte i arkivene, bibliotekene og museene.

De nasjonale minoritetenes materielle og immaterielle kultur er hardt rammet, tapet er bredspektret og kildene mangelfulle; alt fra faste og løse kulturminner til språk og tradisjoner. For å kunne produsere og formidle kunnskaper om minoritetene, bør abm-institusjonene starte med det som tross alt finnes og ut fra dette arbeide med kunnskapsutvikling og formidling parallelt. Den historiske dimensjonen og det mangelfulle kildematerialet tilsier at dette er et felt der det er spesielt fruktbart å samarbeide tverrsektorielt. Arkivene, bibliotekene og museene representerer delvis ulikt kildemateriale og arbeider til dels på ulike måter med å generere og formidle kunnskaper. Hver for seg og sammen kan de gi viktige bidrag til minoritetenes revitalisering og øke de generelle kunnskapene. Samordning og samhandling blir viktig for å få i gang en prosess som kan aktivisere eksisterende kilder og kunnskaper, noe som i sin tur kan generere nye kilder og kunnskaper.

Minoritetene må, som andre, kunne gjenkjenne seg og sin kultur i institusjonene, oppleve dem som relevante informasjons- og kunnskapsinstitusjoner og som arenaer for egen aktivitet. Arkivene, bibliotekene og museene må derfor kunne tilby de nasjonale minoritetene relevante og aktuelle tjenester og legge til rette for at de selv kan opprettholde, videreutvikle og generere kunnskaper om sine kulturer. I dag er det ytterst få offentlige arenaer der de nasjonale minoritetene kan møtes for å uttrykke og revitalisere sine kulturer.

Institusjonene bør ta kontakt med minoritetene og deres organisasjoner for å få til et positivt samarbeid om f.eks. tiltak og arrangementer. Det er viktig at gruppene selv får være med å bestemme og være premissleverandører. På denne måten kan tiltakene også bli en del av minoritetenes innsats for å styrke sin egen kultur. Institusjonene kan f.eks. invitere minoritetsgruppene til å presentere seg og sin kultur og på den måten skape arenaer for møter mellom minoritetsgruppene og majoritetsbefolkningen. En annen mulighet er å få til et samarbeid med en eller flere av minoritetsgruppene og skoleverket for å lage undervisningsopplegg. Opllegg for skolene er et område det bør satses på og som det ikke finnes tilbud på i dag. En annen mulighet er å bruke Den kulturelle skolesekken.

abm-institusjoner og prosjekter - per april 2005

Det generelle kunnskapsnivået er relativt lavt når det gjelder de nasjonale minoritetene, men det finnes selvfølgelig en del kunnskaper spredt rundt i f.eks. minoritetsorganisasjonene, noen abm-institusjoner, forskningsmiljøer, forvaltningen og hos andre som har engasjert i og arbeider med å generere og formidle kunnskaper om gruppene.

Noen få abm-institusjoner, spesielt museer, arbeider med kulturarven til nasjonale minoriteter. Noen av institusjonene har dette som et sentralt arbeidsområde, mens andre arbeider med mindre prosjekter. Uansett må institusjonene bygge seg opp samlinger med ulike typer materielt og immaterielt kildemateriale, alt etter hva det er mulig å skaffe fra fortid og nåtid. Utfordringene er mange og oppgavene er ressurs- og kompetansekrevende med dokumentasjon, formidling, informasjon, forskning osv.

Oversikt over arkiv, bibliotek og museer som på ulike måter arbeider med nasjonale minoriteter

- per mai 2005 (oversikten kan være ufullstendig):

JØDENE

- Det jødiske museum, Trondheim
- Jødisk museum i Oslo / Oslo Bymuseum, Oslo, under etablering
- HL senteret - Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteters stilling i Norge, Oslo, åpner høsten 2005
- Prosjektet "Norsk-jødisk dokumentasjon", Norsk Folkemuseum, Oslo
- Vandreutstillingen "Wergelands barn - jødisk liv i Norge 1851-1945", Norsk Folkemuseum, Statens bibliotektilsyn og Det Mosaiske Trossamfund i Oslo
- Karmsund folkemuseum, Haugesund, om Moritz Rabinowitz

KVENENE

- Finnmark fylkesbibliotek, Finskpråklig bibliotetjeneste, Vadsø
- Andre bibliotek med finske boksamlinger til utlån: Deichmanske bibliotek, Oslo, Universitetsbiblioteket i Oslo, Universitetsbiblioteket i Tromsø, Biblioteket ved Høgskolen i Finnmark, Alta
- Vadsø museum - Ruija kvenmuseum
- Kvæntunet - Norsk senter for kvænsk språk og kultur, Børselv, under oppbygging
- Kvenarkivet, Tromsø Museum
- Nord-Troms Museum: Tørfoss Kvengård, Reisadalen og Skibotn Markedsplass, Skibotn
- Sør-Varanger museum - Grenselandsmuseet: Labahågården, Neiden
- Porsanger Museum, Porsanger kommune, under oppbygging
- Halti kvenkultur- og nasjonalparksenter, Nordreisa kommune, under etablering

ROM

- ? HL senteret - Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteters stilling i Norge, Oslo, åpner høsten 2005

ROMANIFOLKET

- Glømdalsmuseet, Elverum, under etablering
- Vandreutstillingen "De reisende", Trøndelag folkemuseum
- Telemark Museum, Skien
- Tvedestrand Museum, Tvedestrand
- Karmsund folkemuseum, Haugesund
- Sør-Gardermoen Kultur- og Næringspark med boligen Furua, Ullensaker kommune

SKOGFINNENE

- Gruetunet Museum, Grue Finnskog
- Finnetunet, Grue Finnskog
- Skogfinnene arbeider med en sammenslåing av Gruetunet og Finnetunet
- Glømdalsmuseet, Elverum
- Norsk Folkemuseum, Oslo

De nasjonale minoritetene er nasjonale, og deres kultur er en del av kulturen i Norge. Det er derfor stort behov for at mange flere arkiv, bibliotek og museer over hele landet engasjerer seg og inkluderer gruppene i sin virksomhet. Alle kan selvfølgelig ikke gjøre alt, men mange kan gjøre noe.

annet

forskningsformidling

Arkivene, bibliotekene og museene bør være naturlige arenaer for forskningsformidling generelt og spesielt på et felt som dette, der kildematerialet er mangelfullt. F.eks. har Norges forskningsråd de senere årene hatt ansvar for programmene "Romanifolket og det norske samfunnet" 1995-1999, "Romanifolkets kultur, språk og opprinnelse" 2005-2007, "Kvener og skogfinner i fortid og nåtid - identitetsforvaltning og strategier" 2003-2007. I forbindelse med utgivelsen av 3-bindsvirket Norsk innvandringshistorie i 2003 laget Universitetet i Oslo og Norsk Folkemuseum en utstilling om de gamle minoritetsgruppene. Det drives selvfølgelig også forskning i land utenfor Norge som bør være av interesse å formidle.

musikk

Musikk står sentralt i de fleste kulturer. De senere årene er det utgitt flere CDer som har vakt stor interesse med musikk av utøvere fra de nasjonale minoritetene og det arrangeres jevnlig konserter over hele landet. Årlig arrangeres også Den Internasjonale Sigøynerfestivalen "Iagorí" i Oslo. Det internasjonale perspektivet er kanskje spesielt nærliggende når det gjelder nettopp musikk.

dokumentarfilm

Det er de seneste årene laget noen dokumentarfilmer om, men også med, noen av de nasjonale minoritetene. Tilbudet internasjonalt er selvfølgelig bredere. Det finnes også eldre norske filmer som dessverre framstiller "representanter" fra noen av minoritetene på en stigmatisert og klart rasistisk måte.

litteratur

I årenes løp er det utgitt en del bøker i ulike genre om de forskjellige nasjonale minoritetene. Tidligere litteratur er preget av fornorskningstankegangen der minoritetene som regel er framstilt negativt, mens nyere litteratur har en annen og positiv vinkling. Noen ganske få bøker er skrevet av minoritetsforfattere selv. I 2003 kom 3-bindsvirket Norsk innvandringshistorie, der naturlig nok de nasjonale minoritetene er viet bred plass.

I forbindelse med den internasjonale bibliotekkonferansen IFLA 2005 i Oslo, har NORBOK - Nordisk litteratur og bibliotekkomité - tatt initiativet til prosjektet "Nordisk - mer enn skandinavisk". Prosjektet handler om urfolks-, minoritets- og innvandrerlitteratur i Norden og består av en liten utstilling og en bok som bl.a. presenterer noe av litteraturen om og av nasjonale minoriteter i Norge. Utstillingen vil gå videre bl.a. til Bok- och Bibliotekmässan i Göteborg i 2005.

Centrum för multietnisk forskning, Uppsala universitet har utgitt flere antologier med artikler om minoritetslitteratur i Norden, bl.a. Litteraturens gränsland - Innvandrar- och minoritetslitteratur i nordisk perspektiv og Den dubbla identiteten - Immigrant- och minoritetslitteratur på svenska 1970-2000.

minoritets- og menneskerettigheter

Som demokratiske kunnskapsinstitusjoner bør arkivene, bibliotekene og museene se det som en sentral oppgave å formidle kunnskaper om menneskerettigheter generelt og om minoritetsrettigheter spesielt.

Det finnes i dag dessverre hverken en komplett og oppdatert bibliografi over litteratur om og av de nasjonale minoritetene eller en nasjonal, tematisk database over hva som finnes - eller ikke finnes - av kilder og kunnskaper om de nasjonale minoritetene i Norge. Det som finnes er spredt, uoversiktlig og vanskelig å finne fram i.

lenker

Europarådets pakt for regions- eller minoritetsspråk

http://odin.dep.no/filarkiv/238567/Europeisk_pakt_om_regions-_eller_minoritetssprak.pdf

Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter

<http://odin.dep.no/ud/norsk/dok/regpubl/stprp/032005-030034/ved002-bn.html>

Kommunal- og regionaldepartementet om nasjonale minoriteter:

<http://odin.dep.no/krd/norsk/tema/nasjonale/bn.html>

St.meld. nr. 22 Kjelder til kunnskap og oppleving

<http://odin.dep.no/kkd/norsk/dok/regpubl/stmeld/043001-040008/dok-bn.html>

St.meld. nr. 15 Nasjonale minoriteter i Noreg

- Om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar

<http://odin.dep.no/krd/norsk/dok/regpubl/stmeld/016001-040003/dok-bn.html>